

eilutes rašantysis, užuot bambėjęs ne laiku ir ne vietoje, ar pats to verčiau nesimtumtų?

Juolab kad R. Racėnaitės knyga parašyta pagal apgintą daktaro disertaciją, o disertacija – labai savitas žanras, turintis savus uždavinius. Disertacija mokslininkas rasi turi parodyti, pirma, kad jis yra gerai įvaldęs medžiagą bei atitinkamos mokyklos mąstymo būdą, antra, kad geba sutarti su kolegomis, ypač su vyresniaisiais. Neabejoju, kad tai tikrai labai svarbu – ir tyrimo metodų įvaldymas, ir sugebėjimas bendrauti, rasti bendrus vardiklius, pagaliau, tiesiog įsiklausyti į vyresniųjų, daugiau patyrusių patarimus. Tačiau kartu atsiranda pavojus pavirsti „geru berniuku“ ar „gera mergaite“; stropiai vykdančia viršininę bei autoritetų nurodymus. Sūgniauzta širdimi. Atgnauzti, atverti širdį savo darbe – ne mažiau svarbu.

Paskutiniame „Išvadų“ puslapyje R. Racėnaitė rašo: „Kiekvieno daikto ar veiksmo paskirtis folklore yra nulemta ne tik empirinės tikrovės, bet ir kitokio – mitologinio – priešastingumo. Todėl tautosakoje aplinką skatinama vertinti ne pagal išorinius požymius, o remiantis mitologiškai įprasmintu jos suvokimu. Iš pirmo žvilgsnio paprastam įvykiui, įprastiems objektams, gyvūnams ar žmonėms mitiniu požiūriu suteikiama papildomų funkcijų, kurios ypač reikšmingos tampa tais gyvenimo momentais, kai sprendžiami žmogaus likimo klausimai“ (p. 270).

Šis sakinytis man švystelėjo kaip plyšys, anga, durys, pro kurias likimas šaukia Radvilę. Nes kai žmogus pasuka su liki-

.....

2 Recenziją jau iš esmės pabaigus, teko perskaityti Vytauto Ališausko straipsnį „Dievai po Lietuvos dangumi, 1619 metai: Vienos dėlionės gabalėliai“ (*Naujasis židinys*, 2012, Nr. 2), kuriame (p. 97–98) bene pirmąsyk išdrįsta reabilituoti lietuvių Dievą kaip *Dievą*, o ne kažkokį daugiau mažiau reikšmingą prietarą.

mu, savaime atsiveria jo širdis, ir iš pirmo žvilgsnio paprasti įvykiai, įprasti objektai, gyvūnai ar žmonės netikėtai įgyja papildomų funkcijų, ir visas aplinkinis pasaulis ima paklusti ne tik empiriniam, bet ir kitokiam – mitiniam – priešastingumui ir galiausiai išsiskleidžia kaip ištisa gyva Pasakų karalystė. O jon įžengus pasirodo, kad mūsų darbai yra mums ir kitiems tiek lemtingi, kiek jie mus ir kitus jon veda.

Dainius Razauskas

KITOKIA KNYGA APIE TRADICIJĄ

Esame įpratę skaityti veikalus apie tam tikras konkrečias tradicijas: tautines, lokališkas, regionines, religines, liaudiškas ir t. t. Tačiau Jurgos Jonutytės monografijoje¹ kalbama apie *tradicijos sąvoką* apskritai: apie jos formavimąsi, reikšmę, raidą, pokyčius. Tradicija – viena iš reikšmingiausių ir kontroversiškesnių humanitarinių mokslų (etnologijos, folkloristikos, istorijos ir kt.) bei apskritai kultūros sąvokų; be jos neapsieinama, bet sykiu – ir daugiečių sulaužoma, skirtingai šią sąvoką suprantant ir interpretuojant. Todėl platesnis filosofinis žvilgsnis čia ypač pravartus. Manychiau, ne vienas savosios disciplinos „amžinųjų“ klausimų nukamuotas tautosakos tyrėjas ar rinkėjas, apskritai humanitaras, skaitydamas J. Jonutytės monografiją, turėtų rasti aiškių ir tikslų teorinių, savojo intuityvaus žinojimo patvirtinamų, formuluočių.

Dar knygos įžangoje autorė išsako minčių, kurios turėtų apmalšinti griežtai savo mokslinių tyrimų bent jau pagrindines sąvokas ir terminus siekiančių apsibrėžti

.....

1 Jurga Jonutyte. *Tradicijos sąvokos kaita*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011. – 200 p.

rigoristų įkarštį². J. Jonutytės nuomone, „sąvoka tuo vertingesnė, kuo silpniau jos kaip termino ribos atlaiko skirtingų filosofijos krypčių refleksijas. <...> „Pamirštos“, kasdienėje kalboje nugrimzdusios ir vienos aiškios reikšmės nebeturinčios sąvokos gali būti įdomesnės ir produktyvesnės nei „nusistovėjusios“. Tradicijos sąvoka yra būtent tokioje perkainojimo kryžkelėje. Tai reiškia, kad į ją ir jos kaitą išžiūrint įmanoma užčiuopti platesnes mūsų dienų mąstymo transformacijas“ (p. 7).

Kaip tik tokį tikslą autorė sau ir kelia. Knygoje pateikiama įvairiopa – sakyčiau, „panoraminė“ – tradicijos sąvokos apžvalga: aptariama ir tradicijos sąvokos istorinė raida, ir šiandieninė jos vartoseną, ir numatomos raidos tendencijos. Monografijos struktūra iš pirmo žvilgsnio gana aiški. Pirmojoje stambioje knygos dalyje kalbama apie tradicijos sąvokos susidarymą, aptariant ne žodžio vartojimo kitimą, bet skirtingas laiko sampratas. Ši dalis atskleidžia, kaip mūsų turima kasdienė tradicijos sąvoka yra istoriškai susiformavusi XVIII–XIX a. pagal to laiko mąstymo principus, ir parodo, kad tokia tradicijos samprata sunkiai susiejama tiek su nūdienės filosofijos, tiek su kultūrinės tikrovės kontekstais. Antrojoje dalyje autorė svarsto tradicijos reiškinio logiką remdamasi pasakojimo veiksmo tyrinėjimais (daugiausia fenomenologiniais). Trečioji dalis skirta apmąstyti vieno ar kito tradicijos sąvokos interpretavimo keliamus iššūkius šiuolaikinei globaliai kultūrai.

Toliau pabandysiu turiningame ir įvairiame autorės minčių ir samprotavimų

2 Apie tai, kiek sunkumų kyla bandant pateikti preciziškus ir galutinius kai kurių terminų (kad ir to paties *folkloro*) apibrėžimus, žr. Lina Būgienė. Objekto problema šiandienos tautosakos moksle ir naratyvų analizės perspektyvos, *Tautosakos darbai*, 2008, [t.] XXXV, p. 38–40.

sraute išskirti keletą momentų, kurie man, kaip folkloristei, atrodo ypač svarbūs ir įsidėmėtini.

Pirmojoje knygos dalyje – „Žvilgsnis į tradicijos sąvokos formavimąsi“ – J. Jonutyte kometuoja per porą šimtmečių nusistovėjusią tradicijos ir istorijos sąvokų skirtį. Pasak jos, abiejų šių sąvokų turinys antikiniais laikais tilpo senovės graikų *historia* sąvokoje, o vėliau jos pamažu atsiskyrė, nors dar net ir XVIII a. Giovannio Battistos Vico, Immanuelio Kanto, Johano Gottfriedo von Herderio ir kitų darbuose tradicija ir istorija yra „visiškai susilieję dalykai, nors kaip tik tada (dėl vieno ar kitų aspektų akcentavimo) atsirado prielaidos vėlesniam šių sąvokų išsiskyrimui“ (p. 14–15). Esminis dalykas šiame procese, pasak J. Jonutytės, – laiko suvokimas ir trijų šio suvokimo modusų (kaitos, tvarumo ir kartotės) tarpusavio santykiai bei kompozicija. Daugmaž chronologiškai ir gana kritiškai peržvelgdama XVIII–XIX a. filosofines teorijas, J. Jonutyte koncentruojasi į kintančius skirtingų autorių „laiko tėkmės apmąstymus“ (p. 13), parodydama, kad juose vis labiau ryškėja kaitos ir tvarumo opozija, o kartotės, kaip trečiojo laiko suvokimo moduso, reikšmė tolydžio blanksta. Rezultatas – istorija „imama sieti išimtinai su kaita, tradiciją, savo ruožtu, sutapatinant su tvarumu ir paverčiant kontrastiniu istorijos fonu“ (p. 14). Nėgama to, nuo XIX a. antrosios pusės „istorija tampa tuo laiko supratimu, kuris iškelia į pirmą planą ne tiek savaiminę visa ko kaitą (kuri, beje, labai rūpėjo ir senovės graikams), kiek *sąmoningą* aplinkybių keitimą, t. y. pažangą. Ir priešingai – tradicija tokiu atveju siejama su *nesąmoningu* išlaikymu tų pačių normų ir taisyklių, t. y. su priešnimusi kaitai“ (p. 28–29; citatose kursyvu išskirta autorės). Savo ruožtu XX a. pradžioje svarbia filosofijos tema tapo vidinė

laiko patirtis, tačiau dėmesys jai „galutinai atskyrė tokias sąvokas kaip *patirtis* ir *istorija*, tuo giliai užkasdamas tradicijos kaip to paties istorinio laiko gyvos patirties temą“ (p. 32). Moderniaisiais laikais tradicija, suvokiama kaip būklė, o ne kaip procesas, tampa priešprieša modernybei: „tradicija“ tokiu atveju reiškia tam tikras egzotiškas „ankstesnės“ mąstysenos ar buities liekanas“ (p. 37). Į tradiciją, kaip į savitą laiko patirtį, kaip į nevienalypi procesą, „kuris gali derėti ar kirstis su kitais procesais“ (p. 43), iš esmės ima žiūrėti tik hermeneutikos atstovai, pradedant Hansu Georgu Gadameriu. XX a. antrosios pusės mąstytojų apskritai nebetenkina linijinis istorinio laiko vaizdinys; „istorijos tolydumu nebetikima, visuotine istorija kaip vientisu tolygiu vyksmu – taip pat: esama skirtingų dažnių, t. y. skirtingų faktūrų ir ritmų istorijų“ (p. 45). Kartu į laiko apmąstymus grįžta kartotė – trečiasis istorinio laiko modusas, kuris vis labiau tampa lygiavertis kitiems dviem, sykiu suponuodamas tradicijos kaip savitos laiko patirties supratimą (p. 47).

Antroji knygos dalis yra tarsi metodiniai epistemologiniai apmąstymai, kaip tirti ir kaip kalbėti apie tradiciją. Atspara dabartiniam tradicijos diskursui, kaip minėta, laikytina kartotės sąvoka³. Pasak J. Jonutytės, kartotė apskritai yra tapusi viena svarbesnių šiuolaikinės filosofijos sąvokų. Savųjų svarstymų metodologine šerdimi antroje knygos dalyje, pavadintoje „Pasakojimas kaip tradicijos paradigma“, ji renkasi naratologiją, kurios sankirta su fenomenologija „jau kurį laiką formuojasi kaip savarankiška istorijos ir kultūros tyrimo metodika. Būtent naratologinė po-

zicija atveria kelią tradicijos kaip istorinio laiko patirties analizei, kurios tikslas yra suprasti šios patirties dinamiką“ (p. 49).

Analizuodama pasakojimą kaip laiko mimezė, J. Jonutytė pirmiausia akcentuoja skirtumus tarp įvairių krypčių pasakojimo tyrimų. Antai struktūralistai ar postruktūralistai „pasakojimo situacijos nelaiko integralia paties pasakojimo dalimi“, todėl nesiangažuoja jos tirti (p. 66). Tuo tarpu fenomenologiniuose pasakojimo tyrimuose būtent pasakojimo situacijos analizė tampa svarbiausia (ten pat). Manychiau, kad tai ypač aktualu į gyvą, kalbantį ir pasakojantį žmogų, į tiesioginio pokalbio situaciją ir žodinių gyvenimo pasakojimų analizę vis labiau panyrantiems folkloristams⁴. J. Jonutytė aptaria tokius išskirtinai fenomenologijai būdingus žodžių derinius, kaip „laiko patirtis“, ir pabrėžia, kad „pasakojimas yra vienas iš laiko reprezentacijos būdų“ (p. 73). Reikalas tas, kad naratyvą sudaro ne tik tai, kas pasakyta, bet nė kiek ne mažiau ir tai, kas nutylima, paslepiama, praleidžiama. Taip daroma ne todėl, kad praleistos vietos būtų ne tokios reikšmingos; priešingai – „šie tarpai yra struktūriniai sujungimai, jie tiek pat veiksnius pasakojimo elementai, kiek ir aprašomos detalės“. Paradoksalu, bet „laiko reprezentacija turi būti nepilna tam, kad taptų įtikima. Maža to, kuo kontrastingesnis ir aiškesnis šis apšviestų ir šešėlinių vietų žaismas, tuo pasakojimas įtaigesnis“ (p. 74). Arba, kitaip tariant, „vientisą praeities vaizdą turime todėl, kad daug ką užmirštame“, nes „užmiršimas palieka tik tuos bruožus, kurie nesunkiai sujungiami į visumą“ (p. 79). Taigi, pasak J. Jonutytės monografijoje cituojamo Jeano François

3 Plg. Jurga Jonutytė. Kartotė: tradicijos sąvokos matas ir pamatas, *Tautosakos darbai*, 2010, [t.] XXXIX, p. 36–49.

4 Žr. Bronė Stundžienė. Folkloras kaip naujas kultūrinis tekstas, *Tautosakos darbai*, 2008, [t.] XXXV, p. 25–37.

Lyotard'o, „užmarštis steigia ne trūkumą, bet tvarką“ (p. 80).

Dar norėtusi atskirai aptarti J. Jonutytes monografijoje išdiskutuotas įvairių tyrėjų įžvalgas⁵ apie pastaruoju metu vis daugiau ir folkloristų dėmesio sulaukiančius autobiografinius pasakojimus ir jų savitumus. Antai naratologiniu metodu dirbantis antropologas Jensas Brockmeieris teigia, kad „autobiografiniai pasakojimai beveik visada turi struktūrą, kai visi pasakojami įvykiai veda link dabarties momento – link pasakojimo situacijos. <...> Žmogus prisistato ne vardydamas savo savybes, pomėgius, svarbius požymius, t. y. ne aprašydamas save, bet pasakodamas savo – tokio, koku prisistato, – tapsmą“ (p. 89). Tad akivaizdu, jog būtent pasakojimas steigia tapatybę – tiek asmeninę, tiek bendruomeninę. Tiesa, pasak kito naratologo antropologo – Michaelo Jacksono, „jokiu būdu negalima tapatinti gyvenimo patirties su jos artikuliacija“, nes autobiografijos visuma nėra sudaryta tik iš atsimenamų detalių (p. 91). Lakiu J. Jonutytes formulavimu, „praeitis yra tiek, kiek ji yra prasminga: atsimename tai, kas prasminga, o ne papildomai įprasminame tai, ką atsimename“ (p. 93). Negana to, tokiu būdu steigiamą tapatybę yra dinamiškas procesas: savo atsiminimus žmogus nuolat revizuoja ir „derina“ prie pasikeitusios savasties, komponuoja į naratyvią tapatybę (ten pat).

Dar vienas įdomus klausimas, kurį svarsto monografijos autorė: ar įmanoma individuali tapatybė be kolektyvinės? Čia būtina atsižvelgti į tai, kad ir „pasakojimas nėra pasakotojo pažiūrų ir išpūdžių išraiš-

5 Būtina pabrėžti, kad nemenkas knygos privalumas yra gausiai joje naudojama literatūra; be to, autorė nuosekliai išlaiko diskusinį santykį su cituojamais autoriais, tarp kurių – ne tik filosofai, bet ir literatūrologai, antropologai, sociologai, istorijos teoretikai.

ka. Visos patirties artikuliacijos yra ir savos, ir viešos tuo pat metu“ (p. 98). Net ir savų patirčių pasakojimas yra „į viešą įvykį transformuojama individuali patirtis, kurios prasmė yra būtina bendruomeniška“ (ten pat). Kokybiškai vertinant, bendruomenė apskritai laikytina ir pasakojimo egzistavimo terpe, ir jo rezultatu (pasak Alasdairo MacIntyre'o, bendruomenė – tai „perduodančiųjų ir perimančiųjų tinklas“, o Davido Carro įsitikinimu, „bendruomenė egzistuoja tik dėl to, kad yra pasakojimas“, žr. p. 103). Apibendrinama J. Jonutyte konstatuoja, kad „bendrabūvį pasakojimai steigia ne tik tuo, kad jų turinys yra *apie* bendruomenės (šeimos, valstybės etc.) praeitį, dabartį arba ateitį, bet ir tuo, kad per atskirų individualių patirčių adaptavimą steigia bendras nuostatas, bendras ribas mąstymams ir supratimams“ (p. 103).

Trečioji knygos dalis, pavadinta „Tradicijos ilgesys: gaivinimo galimybės ir pavojai“, savo ruožtu, yra tarsi pats mąstymas apie šiuolaikines tradicijos apraiškas su visomis šių apraiškų vidinėmis prieštaromis, įtampomis, netikėtomis sankirtomis ar išsišakojimais. Autorė šioje dalyje aptaria visą vartinę aktualių problemų: pavyzdžiui, tradicinio ir mokslinio žinojimo santykį, kūrybą tradicijoje ir tradiciją kaip potencialią individualaus kūrybingumo terpę bei šaltinį, tradicijos sąvokos permąstymą kaip naujų mokslinių metodikų pagrindą, tradicijos tematizavimo būdus, tradicijos vaidmenį konfliktų bei įtampų situacijose ir t. t. Iš visų šių temų norėtusi ypač išskirti J. Jonutytes samprotavimus apie tradicijos fiksavimą – seniausią akademinę tradicijos tematizavimo būdą, tradiciją pristatantį kaip statišką, sykį ir visiems laikams susidariusį (nors neaišku, kada) žinių bloką, kuris fiksuojamas siekiant „išsaugoti“. Šiuo atžvilgiu J. Jonutyte

pirmiausia pastebi du dalykus: pirma, kad tokiu būdu iš esmės pakeičiamos fiksuojamų dalykų funkcijos ir jų buvimo būdas, o antra, kad fiksuojant pakeičiamas ir naujai kuriamo teksto adresatas. „Kai etnologas visa tai, kas gyvai kalbėta, paverčia tekstu, šis tekstas nebėra anos pokalbio situacijos dalis, jis yra elementas kito (ir visiškai kitokio) bendravimo: mokslininko bendravimo su savo menama auditorija. <...> Užrašyto teksto ar nufilmuotos situacijos adresatas yra nebe pažįstamas ar artimas žmogus, nebe tiesioginiai palikuonys, bet anonimai“ (p. 127). Užfiksuotas veiksmas redukuojamas į tekstą ir paverčiamas simboliais. Lyg pavojaus signalas nuskamba tokia J. Jonutytės įžvalga: „Svarbiausia iš viso to, kas dingsta tiriant tradicijos elementus, – pati tradicija kaip savitos (ir ne-nykstančios) laiko suvoktys, įvykstančios veiksmų, kuriais tradicija reaktivuojama ir perteikiama, metu“ (p. 128). Paradoxsalu, bet, siekiant išsaugoti ar išgelbėti, prarandama pati esmė to, kas saugoma ir gelbstima! Kad būtų aiškiau, J. Jonutyte pateikia iškalbingą pavyzdį, prisimindama motyvą iš Martino Heideggerio meno filosofijos, kur kalbama apie vieną Vincento van Gogho paveikslą, vaizduojantį darbinius valstiečio batus. Šiuo atveju batai irgi „užfiksuojami“, t. y. dailininko nutapomi – perkeliama į kitą plotmę ir tampa tik vaizdu. „Nutapyti batai yra nebefunkcionalūs – norint išlaikyti gyvą būtent tokią batų gamybos ir estetikos tradiciją, reikėtų juos ne piešti, bet rasti juos pagaminusį batsiuvį ir išmokti gaminti tokius pat. Jų nutapymas turi visai kitą tikslą ir prasmę – ne išsaugojimą, o parodymą kitoje prasmių plotmėje: jų pamatymą, jų, kaip atskiro savito buvimo, atradimą“ (p. 130). Visiškai tas pat įvyksta fiksuojant bet kokią veiksmą ar reiškinių: forma atskiriama nuo prasmės, ir visa tai yra nukreipta ne tiek į

išsaugojimą, kiek į rodyimą. „Tačiau rodomos yra ne pačios užfiksuotos detalės, bet jų laikiška priklausomybė situacijai“ (ten pat). Atsiremama į tai, kas buvo aptarta pirmojoje knygos dalyje, J. Jonutyte pastebi, kad „tradicijos fiksavimas grįstas tuo pačiu istorinės mąstysenos įtvirtintu laikiško (istorinio) atstumo įsisąmoninimu. <...> Tas, kas buvo ne mūsų gyvenamuoju laiku, tēra marginalūs, nykstantys dalykai, praeities apraiškos, liekanos, kurias įdomu saugoti (o kartais, žaidimo forma, garbinti)“ (p. 131). Taigi autorė įtikinamai parodo, kad ligi šiol dalies humanitarų tebepuoselėjamos ir propaguojamos vadinamųjų senovės liekanų ar archajiškų tradicijos relikvų fiksavimo, „saugojimo“ ir „gelbėjimo nuo išnykimo“ strategijos iš esmės remiasi istoristine XIX a. mąstysena. Vis dėlto J. Jonutyte čia pat konstatuoja tam tikrą palengva vykstantį šiuolaikinių etnologų ir folkloristų pozicijos pokytį, kai „fiksuojami ir tiriami nebe atskiri elementai, bet siekiama kuo išsamiau apimti visą bendruomenės palaikymo naratyvą“, nes juk „atrodytų keista, jei etnografas siektų užfiksuoti tik tuos pasakojimo elementus, kurie bendruomeninę tapatybę steigė ar koregavo prieš šimtmetį, bet nesidomėtų tais, kurie revizuoja dabar gyvenančių žmonių tapatinimosi su savo socialine aplinka būdus“ (ten pat).

Analizuodama daugybę itin aktualių ir net skaudžių humanitariniams mokslams (ypač istorijai, etnologijai ir folkloristikai) klausimų bei problemų, šiandieninės „teorinės sumaišties“, kuri, pasak Donato Saukos, tvyro šioje srityje⁶, fone J. Jonutyte savo monografijoje pateikia nemažai teorinių atsparos taškų ir netgi pasiūlo gairių, kur link būtų galima judėti ir ko toliau

.....

6 Donatas Sauka. *Lietuvių tautosaka*, antrasis pat. ir papild. leidimas, Vilnius, 2007, p. 421.

judant nereikėtų pamiršti. Ji ne tiktai filosofiniu požiūriu pagrindžia dar D. Saukos nurodytą būtinybę „tautosaką interpretuoti antropologiškai, pripažįstant šiandien neginčijamą antropologijos epistemologinį autoritetą“⁷, bet ir siūlo pačią tinkamiausią ir, ko gero, perspektyviausią šiuo atžvilgiu antropologijos kryptį – naratologiją, ypač fenomenologinę.

Apskritai reikia pažymėti, kad ne tik ir net ne tiek pagal cituojamus autorius, kiek pagal prieigą ar bendriausią laikyseną J. Jonutytės knyga priskirtina fenomenologiniams tyrinėjimams. Lietuvoje tokio pobūdžio monografijų dar stokojame, tad fenomenologinis tradicijos aptarimas – be galo sveikintinas dalykas. Juo labiau kad tekstas parašytas tikrai profesionaliai, aiškiai, įžvalgiai ir įdomiai. Sakyčiau, kad autorei pavyko puikiai suderinti teorinį filosofinį pagrindimą ir praktinių nūdienės humanitarikos problemų sprendimus ar bent tokių sprendimų paieškos gaires, todėl visiems, kam tokios gairės įdomios, būtinai patarčiau knygą perskaityti.

Lina Būgienė

„GYVŪNŲ“ SERIJOS KNYGA, SKIRTA PELĖDOMS

Elegantišką Desmondo Morriso knygą* „Reaktion Books“ (nepriklausoma leidykla, įsikūrusi Londone ir daugiausia publikuojanti novatoriškus leidinius iš kultūros bei meno istorijos) išleido 2009 metų lapkritį nedidelio formato leidinių serijoje, pavadintoje „Gyvūnai“ (*Animal*). Šią seriją redaguoja Jonathanas Burtas. Išties nuos-

tabi mintis – bent kai kuriems gyvūnams skirti po nedidelę knygėlę. Ir ne tik katei arba arkliai, bet ir varnai, vėžliui, žirafai ir drambliui; net tarakonas ir blusa bus parašyti atskiruose tomuose. Nors kiekvieno tomo išeities taškas vis kitas, visus leidinius vienija bendras siekis: sutelkti atskiroms gyvūnų rūšims skirtus esė iš kultūros istorijos. Prieš pelėdoms skirtą knygą išėjo daugiau nei trisdešimt kitų tomų, o planuojama – dar apie tuziną. Nuostabu, kaip redaktoriui pavyko rasti penkiasdešimt skirtingų gyvūnų žinovų! Tačiau akivaizdu, kad jam pasisekė. Aišku, kokybės požiūriu tomai gali siekti tiek skirtis. (Beje, tas pats leidėjas publikuoja panašias serijas, skirtas maistui, kokteiliams ir pan. Taigi kiekvienas autorius atsiduria ne dykynėje, o naujai statomame mieste su jau pradėtomis tiesi pagrindinėmis gatvėmis, tad gali užmesti akį į panašias – sėkmės sulaukusias – knygas.)

Jei paklaustume savęs, kiek reikšmingų gyvūnų nusipelno būti kultūros istorijos požiūriu aptarti atskiromis knygomis, ko gero, pirmiausia išvardytume kokius dvylika. Į tą pulkelį įeitų šuo, katė, arklys, jautis, kiaulė, liūtas, koks nors paukštis, žuvis, galbūt dar – lokys, vilkas arba lapė, gal net bitė. Tačiau, perskaitę „Reaktion Books“ išleistų tomų sąrašą, netrunkame suprasti, kad neatsiejamą mūsų kultūros dalį sudaro kur kas daugiau gyvūnų: jais mintame, naudojames kaip energijos šaltiniais, grožimės arba jų bijome, o gal paprasčiausiai laikome mielais augintiniais arba heraldiniais simboliais. Į galvą tuoj ateina daugybė įdomiausių gyvūnų: ir darbštuolė skruzdėlė, ir nuodingoji gyvatė, ir kilnūs sakalas, ir gardžioji lašiša, ir nebylė gulbė giesmininkė, ir tobulasis žudikas ryklys, ir baikštusis kiškis (keistu būdu susijęs ne tik su Velykų zuikiu, bet ir su margučiais), ir šurpą keliantis voras ar puošnioji plauštinė;

⁷ Ten pat, p. 426.

* Desmond Morris. *Owl*, London: Reaktion Books, 2009. – 224 p. (www.press.uchicago.edu).